

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АГЕСВА Ірина Вікторівна

УДК: 631.1: 631.173

ФОРМУВАННЯ РИНКУ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОГО СЕРВІСУ В СІЛЬСЬКОМУ
ГОСПОДАРСТВІ

08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпропетровськ – 2003

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дніпропетровському державному аграрному університеті Міністерства аграрної політики України.

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор

Макаренко Петро Миколайович,

Дніпропетровський державний аграрний
університет,

завідувач кафедри аграрного бізнесу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,

Перебийніс Василь Іванович,

Полтавська державна аграрна академія,

завідувач кафедри менеджменту

кандидат економічних наук, доцент

Васильєва Валентина Георгіївна,

Академія митної служби України,

доцент кафедри обліку та аудиту

в митній системі

Провідна установа – Кримський державний агротехнологічний університет Міністерства аграрної політики України, кафедра агробізнесу та зовнішньоекономічної діяльності, м. Сімферополь.

Захист відбудеться 25.12.2003 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.804.01 у Дніпропетровському державному аграрному університеті за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ-27, вул. Ворошилова, 25, ауд. 342.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського державного аграрного університету за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ-27, вул. Ворошилова, 25.

Автореферат розісланий 24.11. 2003 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Миронова Р.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Нестабільність сільськогосподарського виробництва, непослідовність та нерішучість виконавчих органів в процесі реформування сільського господарства, передчасна лібералізація цін на матеріально-технічні ресурси і неефективна цінова політика щодо продукції сільського господарства призвели до різкого падіння платоспроможності сільських товаровиробників. Це викликало зниження темпів оновлення технічних засобів і рівня осначеності господарств тракторами, комбайнами та іншими засобами механізації. У десятки разів знизилось виробництво сільськогосподарської техніки. На межі банкрутства знаходяться агротехсервісні підприємства.

Зниження технічної забезпеченості негативно позначається на обсягах виконання механізованих процесів, невиконанні багатьох технологічних операцій і робіт. Це призводить до зменшення урожайності та валових зборів, скорочення посівних площ стратегічно важливих для української економіки сільськогосподарських культур.

За цих умов необхідна така організаційна перебудова використання наявного технічного потенціалу, ремонтно-технічної служби та розвитку ринку інженерно-технічного сервісу сільського господарства, яка б дала поштовх до відновлення основних засобів та забезпечення аграрних підприємств технічними засобами.

Розвитку теоретичних і практичних аспектів економіки і організації машиновикористання, ремонту і технічного обслуговування, методів визначення ефективності технічних засобів присвячені праці М.О.Артеменка, В.Г.Більського, М.С.Власова, М.І.Горячкіна, Б.К.Кіртбая, Ю.О.Конкіна, Г.Г.Косачева, В.І.Котелянця, Г.М.Лози, В.О.Питулька, Б.М.Середенка, М.І.Синюкова та ін.

Теоретичні і практичні аспекти проблеми організації інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві в умовах його реформування та адаптації до ринкового господарювання розглядаються в працях В.П.Алферова, Я.К.Білоуська, В.Г.Більського, Є.А.Бузовського, П.І.Гайдуцького, В.А.Горе-микіна, А.А.Демка, П.А.Денисенка, Н.О.Дорофєєвої, Ю.О.Конкіна, В.І.Крав-чука, Н.В.Краснощокова, Г.А.Лісовського, М.Г.Лобаса, В.Я.Лимарева, М.Молодика, П.О.Мосіюка, Г.М.Підлісецького, В.О.Питулька, І.Г. Тивоненка, С.С.Черепанова, А.В.Шпилька та інших вчених і практиків. Відзначаючи вагомість отриманих наукових результатів у сфері теорії та практики організації інженерно-технічної служби, слід зауважити, що на сьогодні залишились недостатньо розкритими питання, пов'язані з сучасними особливостями трансформації її структур до ринкових умов. Не розроблено ефективного механізму функціонування ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві.

Актуальність проблеми, недостатнє її дослідження і висвітлення в економічній літературі, теоретичне і практичне значення зумовили вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові результати, теоретичні положення і висновки дослідження були одержані в межах держбюджетної наукової тематики Дніпропетровського державного аграрного університету “Організація, розвиток та державне регулювання аграрного підприємництва в умовах ринкових перетворень” (номер державної реєстрації 0102U005022).

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка науково-методологічних основ формування ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві.

Для досягнення цієї мети в роботі вирішувались завдання:

- обґрунтування економічної суті системи інженерно-технічного сервісу сільськогосподарського виробництва та визначення її функцій;
- аналіз сучасного стану матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників;
- визначення ефективних організаційних структур інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві;
- виявлення організаційних форм інженерно-технічного сервісу в умовах розвитку ринкових відносин у сільському господарстві;
- формування державної технічної політики АПК на ринку інженерно-технічного сервісу;
- розробка організаційно-економічного механізму формування ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві;
- удосконалення економічних взаємовідносин між суб'єктами ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві.

Предмет і об'єкт дослідження. *Об'єктом дослідження є ринок інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві.*

Предметом дослідження є сукупність організаційно-економічних відносин, що складаються у процесі формування ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою досліджень стали основні положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем теорії і практики формування ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві, законодавчі та нормативні акти.

У процесі дослідження використані такі методи економічних досліджень: абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення і формування висновків), статистико-економічний (аналіз сучасного стану формування ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві), монографічний

(визначення ефективних організаційних структур інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві), розрахунково-конструктивний та експериментальний (розробка механізму удосконалення економічних взаємовідносин між суб'єктами ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві) та інші.

Наукова новизна дослідження полягає в наступних основних положеннях:

– запропонована авторська трактовка інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві, як організованого забезпечення технічно складними машинами і обладнанням технологічних процесів, їх ремонтного обслуговування та кваліфікованого інженерно-технічного менеджменту у використанні;

– дістали подальший розвиток організаційні форми інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві, що передбачають перехід від державних машинно-технологічних станцій та комерційних машинно-технологічних формувань з високими тарифами на свої послуги до створення обслуговуючих техніко-технологічних кооперативів, збирально-транспортних та механізованих загонів в межах вуличних і селищних спілок селян;

– удосконалено організацію інженерно-технічного сервісу сільськогосподарських підприємств, що полягає в обґрунтуванні ринкових організаційних структур – машинних дворів і служб з цеховою, загальногосподарською та територіальною системами управління;

– уточнено концептуальні засади формування державної підтримки сільгосптоваровиробників на ринку техніки і послуг. Їх сутність полягає у підвищенні відповідальності виробника перед споживачем, формуванні сервісних структур за участю підприємств-виробників техніки, максимальному використанні існуючих виробничих потужностей ремонтно-обслуговуючої бази, впровадженні економічного механізму на договірних засадах;

– удосконалено організаційно-економічний механізм формування ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві через створення регіональних торгово-технічних центрів збуту сільськогосподарських машин і обладнання, мережі фірмових центрів технічного обслуговування і ремонту складної сільськогосподарської техніки, дилерських пунктів на базі частини агротехсервісних підприємств, застосування ринкових економічних взаємовідносин між ними.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в тім, що рекомендації автора стосовно удосконалення організації інженерно-технічного сервісу, створення нових організаційних формувань машинно-технологічного обслуговування сільськогосподарських товаровиробників, реформування інженерно-технічної служби господарств і створення кооперативних форм машиновикористання і технічного обслуговування застосовуються у

сільськогосподарських підприємствах Запорізького, Мелітопольського та інших районів Запорізької області (дов. № 241 від 18.05.2003 р., дов. № 38/2-1303 від 28.10.2003 р.).

Теоретичні розробки дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Дніпропетровського державного аграрного університету при викладанні таких курсів: економіка сільського господарства і АПК, фінанси АПК, управління сільськогосподарським виробництвом (дов. № 3345 від 02.06.2003 р.).

Особистий внесок здобувача у роботах, що виконані у співавторстві (номер 4 за списком робіт, що поданий в авторефераті) такий: обґрунтовано форми та структури техніко-технологічного обслуговування сільського господарства, запропоновано принципи створення машинно-технологічних формувань.

Апробація результатів дослідження. Науковий зміст основних результатів дослідження та їх практичне застосування обговорювалися на науково-практичних конференціях: “Реформування агропромислового комплексу України: проблеми теорії та практики”, м. Запоріжжя (2000 р.), “Землеробська механіка на рубежі століть”, м. Мелітополь (2001 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено в 9 наукових публікаціях, з них 7 – у наукових фахових виданнях; загальний обсяг публікацій становить 7,3 обл.-вид. арк.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Повний обсяг роботи – 196 сторінок, з яких: 23 таблиці займають 18 сторінок, список використаних джерел (190 найменувань) – 15, 20 додатків – 26 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі “**Теоретичні основи та організаційно-економічні особливості інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві**” встановлено, що в публікаціях вчених і практиків не має єдиної думки щодо суті інженерно-технічного обслуговування, більшість авторів обмежують це поняття колом тих питань, які входять до їх фахової спеціалізації. Найчастіше цим терміном визначається ремонт і технічне обслуговування, рідше до них додається ще і машинно-технологічне обслуговування. В роботі обґрунтована організаційна система інженерно-технічного сервісу, до якої входять науково-дослідні, проектно-конструкторські, машиновипробувальні організації, експериментальні заводи та заводи-виробники тракторного і сільськогосподарського машинобудування, торговельно-постачальницькі структури, підприємства технічного і виробничого обслуговування, підрозділи з експлуатації та обслуговування технічних засобів сільськогосподарських підприємств (рис.1). Встановлено сутність інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві, як організованого забезпечення

технічно складними машинами і обладнанням технологічних процесів, їх ремонтного обслуговування та кваліфікованого інженерно-технічного менеджменту у використанні.

Основою формування, функціонування і організації економічних взаємовідносин між структурами системи інженерно-технічного обслуговування є потреба матеріально-технічного забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції, задоволення зростаючих потреб держави у продовольстві, зниження витрат праці і коштів.

Кожний етап розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва супроводжувався відповідною організацією інженерно-технічної служби на всіх рівнях її функціонування. Проте відставання від досягнень розвинутих країн було значним. Машина і механізми, що вироблялися вітчизняним сільськогосподарським машинобудуванням, значно поступалися зарубіжним аналогам за техніко-економічними показниками, якістю та надійністю в роботі, енергетичними характеристиками.

Технічні засоби, що випускалися, не завжди відповідали вимогам технології виробництва сільськогосподарської продукції. Система матеріально-технічного постачання була надмірно заадміністрованою, постачання ресурсів негнучке, їх виробництво не узгоджувалося з попитом. Ремонтно-обслуговуючі формування на всіх рівнях не були зацікавлені в кінцевих результатах машиновикористання, у них були постійні проблеми з забезпечення запасними частинами. Як виробники матеріально-технічних ресурсів, так і служби матеріально-технічного постачання і ремонтно-технічного обслуговування були на монопольному становищі і практично диктували сільськогосподарським товаровиробникам технічну політику. Встановлено, що через відсутність правил “гри” у ринковому середовищі виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств використовувався не досить ефективно.

Зниження рівня технічної оснащеності сільського господарства України та погіршення якості і надійності машин внаслідок фізичного зносу, призвели до несвоєчасного і неякісного виконання основних механізованих робіт, а в багатьох випадках і до їх повного невиконання. Врешті решт це спричинило зниження урожайності майже всіх сільськогосподарських культур, збільшення втрат вирощеної продукції, зменшення валових зборів сільськогосподарських культур, скорочення посівних площ.

За цих умов як у сфері технічного сервісу, так і у сфері безпосереднього машиновикористання почався вимушений пошук нових ефективних організаційно-економічних форм виробничої діяльності. На базі державної, приватної і колективної власності почали створюватися прокатні пункти, збирально-транспортні загони, машинно-технологічні станції. У їх формуванні беруть участь інженерно-технічні служби сільськогосподарських підприємств, сервісних та інших структур, заводів тракторного і сільськогосподарського машинобудування, комерційні підприємства.

Реформування сільськогосподарських підприємств, виникнення великої кількості дрібних товаровиробників, утворення нових агросервісних формувань, реструктуризація служби інженерно-технічного сервісу сільськогосподарських підприємств викликають потребу в уточненні пріоритетів розвитку системи інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві, її адаптації до ринкових умов, трансформацію і організацію виробничих підрозділів інженерно-технічної служби господарств, удосконалення взаємовідносин між виробниками технічних засобів, постачальницькими та обслуговуючими формуваннями і сільськогосподарськими товаровиробниками на ринку інженерно-технічного сервісу.

У другому розділі “Сучасний рівень інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві” виявлено, що через недосконалість аграрної політики в цілому і технічної політики держави як її складової, матеріально-технічне забезпечення аграрного виробництва майже втратило державну підтримку і знаходиться на межі розвалу. Ситуація, що склалася із забезпеченням підприємств аграрного сектору матеріально-технічними ресурсами потребує масштабного реформування їх виробництва, реалізації, обслуговування та використання.

Найвищого рівня технічної оснащеності сільського господарства Україна досягла на початку дев'яностих років. Так, у сільськогосподарських підприємствах на кінець 1992 р. було 511,5 тис. тракторів, 103,4 тис. зернозбиральних комбайнів, 15,3 тис. кукурудзозбиральних комбайнів, 20,1 тис. бурякозбиральних машин, 75,4 тис. доільних установок і агрегатів (табл. 1).

Таблиця 1

Технічна забезпеченість сільськогосподарських підприємств України (на кінець року)

Назва машин	1991 р.	1992 р.	1996 р.	2000 р.	2001 р.	2001 р. в % до 1991 р.
Трактори, тис. шт.	497,3	511,5	441,7	318,9	296,2	59,6
у розрахунку на 1000 га ріллі, шт.	14	16	14	11	11	78,6
Зернозбиральні комбайни, тис. шт.	105,2	103,4	85,9	65,2	61,3	58,3
у розрахунку на 1000 га посівної площі зернових (без кукурудзи), шт.	8	8	7	6	5	62,5
Кукурудзозбиральні комбайни, тис. шт.	15,3	15,3	12,0	7,9	7,0	45,8
у розрахунку на 1000 га посіву кукурудзи, шт.	12	17	33	8	9	75,0

Картоплезбиральні комбайни, тис. шт.	9,6	9,2	6,8	3,6	3,1	32,3
у розрахунку на 1000 га посіву картоплі, шт.	6,3	5,4	4,4	2,2	1,9	30,2
Бурякозбиральні машини, тис. шт.	19,8	20,1	18,3	13,0	12,0	60,6
у розрахунку на 1000 га посіву буряків, шт.	12,7	13,5	13,8	16,5	12,1	95,3
Установки та агрегати для доїння корів всього, тис. шт.	79,2	75,4	58,7	33,5	29,3	37,0
Вантажні автомобілі, тис. шт.	296,3	309	247	226,2	206,5	69,7

На той час забезпеченість технічними засобами сільськогосподарського виробництва по багатьох видах машин наближалася до технологічної потреби, а вже на кінець 2001 р. кількість тракторів зменшилась на 215,3 тис. шт. або на 40,4 %, бурякозбиральних машин – на 8,1 тис. шт. або на 40,3 %. За останні п'ять років сільськогосподарськими підприємствами придбано лише 9700 тракторів і 3900 зернозбиральних комбайнів.

Слід підкреслити, що із наявної кількості технічних засобів у виробництві сільськогосподарської продукції в 2001 р. приймали участь лише від 50 до 70 % (табл. 2). Решта машин простоювала через технічну несправність, а господарства не мали коштів для придбання необхідних запасних частин та проведення ремонтно-обслуговуючих робіт. До того ж у 2001 р. в сільському господарстві України понад амортизаційний строк використовувалися 81 % тракторів, 90 % зернозбиральних комбайнів, від 79 до 85 % інших збиральних машин, близько 90 % вантажних автомобілів.

Таблиця 2

Стан техніки в сільськогосподарських підприємствах на 1 січня 2002 р., шт

Найменування машин	Наявність		в т.ч. готових до використання		Коефіцієнт готовності	
	Україна	Запо-різька обл.	Україна	Запо-різька обл.	Україна	Запо-різька обл.
Трактори	261383	10973	173646	7354	0,64	0,67
Вантажні автомобілі	206514	7393	36201	3205	0,66	0,70
Плуги тракторні	96257	3858	3980	3038	0,75	0,78
Культиватори	1303	6259	92711	4308	0,69	0,69

Сівалки тракторні	112269	6326	79781	6204	0,69	0,98
Картоплесаджалки	6115	51	4067	32	0,67	0,63
Кормоцехи – усього	4838	119	2343	56	0,48	0,47
з них: для ВРХ	3257	69	1351	22	0,41	0,32
для свиней	1409	46	852	30	0,60	0,65

Надзвичайно низькі темпи оновлення сільськогосподарської техніки, швидке старіння парку машин, їх низька технічна надійність, призводить до зниження продуктивності технічних засобів, зростання витрат на ремонт і технічне обслуговування.

Порушення паритету цін та зниження платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників призвели до звуження ринку збуту техніки і значного скорочення її виробництва. У 2001 р. заводами сільськогосподарського машинобудування України вироблено лише 3,4 % тракторів порівняно з 1990 р., 4 % плугів, 6,7 % сівалок та від 0 до 7,6 % інших сільськогосподарських машин (табл. 3).

Зменшення технічної озброєності сільськогосподарських підприємств, скорочення обсягів застосування органічних та мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин, низька технічна надійність наявного парку сільськогосподарських машин і знарядь призводить до порушення технології виробництва сільськогосподарських культур, розтягування строків та зниження обсягів виконання багатьох технологічних операцій і робіт. Це супроводжується значним недобором продукції, втратами вирощеного урожаю, зниженням ефективності сільськогосподарського виробництва в цілому.

Таблиця 3

Виробництво тракторів та сільськогосподарських машин в Україні, шт.

Найменування	1990 р.	1996 р.	1999 р.	2000 р.	2001р.	2001 р. в % до 1990 р.
Трактори	106221	5428	4984	4034	3640	3,4
Плуги тракторні	89158	1371	3026	3011	3528	4,0
Сівалки тракторні	57066	1080	1240	2003	3820	6,7
Машини для внесення у ґрунт мінеральних добрив і вапна	13850	197	234	6	1051	736
Комбайни зернозбиральні	–	–	127	82	139	–
Комбайни кукуруддозбиральні	5452	4	–	9	–	–

Машини бурякозбиральні	8600	187	120	60	159	1,8
Жниварки рядкові	58830	616	1207	884	1166	2,0

В цілому по сільськогосподарському виробництву недостатня забезпеченість матеріально-технічними ресурсами призвела до зниження посівних площ, недобору урожайності деяких культур, скорочення виробництва валової продукції. Найбільше знизилися валові збори саме тих культур, виробництво яких ще недавно було найбільш механізоване. Так, валовий збір зернових порівняно з 1990 р. зменшився у 2001 р. – на 21 %, а цукрових буряків – на 64,8 %. За цей період посівні площі зернових і зернобобових культур (без кукурудзи) зменшилися на 22,3 %, цукрових буряків – на 53,5 %, а соняшнику – збільшилися на 74,7 %.

Ефективне використання сучасних технічних засобів неможливе без розвинутої ремонтно-обслуговуючої бази. В агропромисловому комплексі це сукупність ремонтних майстерень, пунктів технічного обслуговування і дільниць на машинних дворах сільськогосподарських підприємств, агротехсервісних підприємств районного рівня, спеціалізованих ремонтних майстерень і заводів.

Пошуки підвищення ефективності використання машинно-тракторного парку сільськогосподарських підприємств і розвитку їх матеріально-технічної бази сприяли створенню машинних дворів, що досягали піку технічної оснащеності, значні переваги перед традиційними формами організації ремонту і зберігання засобів механізації сільськогосподарського виробництва. Такі господарства для підвищення рівня використання технічних засобів переходили до організації роботи за цеховою структурою і створювали цехи механізації, де головний інженер є начальником цеху механізації. В цеху механізації зосереджена вся техніка і засоби її обслуговування в поєднанні з гнучкими формами управління.

Але така організаційна форма мала недоліки, основним з яких була недостатня зацікавленість всіх працівників підрозділів цеху у кінцевому результаті. Зближення інтересів різних виробничих підрозділів і концентрація їх зусиль на отриманні максимальної кількості продукції з мінімальними витратами виробництва досягалося організацією орендних взаємовідносин між механізованими підрозділами та споживачами технічних засобів. Цей досвід доцільно використати при реструктуризації системи інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві.

З часу реорганізації машинно-тракторних станцій машинно-технологічне обслуговування виробництва сільськогосподарської продукції стало прерогативою інженерної служби господарств. Але і в тих умовах деякі види робіт, для виконання яких потрібна була дорога техніка, а обсяги і період їх виконання в господарствах були незначні, ефективніше було виконувати за допомогою сторонніх організацій (механізованих загонів “Сільгосптехніка”, сільгоспхімії, луко-меліоративних станцій, авіазагонів, міжгосподарських формувань). Так, концентрація відповідних технічних

засобів у міжгосподарських збирально-транспортних загонах дозволяє у 3-5 разів збільшити сезонний намолот на 1 комбайн, на 30-50 % знизити експлуатаційні витрати, зберегти від втрат 10-15 % вирощеного врожаю.

Досвід роботи різних форм спільного машиновикористання застосований при створенні нинішніх машинно-технологічних формувань різних форм власності (МТС, механізованих та збирально-транспортних загонів). В умовах низької технічної оснащеності такі послуги користуються значним попитом, проте внаслідок високих тарифів за послуги, в які закладається від 25 до 150 % прибутку, а на збиральних роботах оплата складає 25-30 % зібраного урожаю, вони економічно не вигідні для сільськогосподарських товаровиробників, але це чи не єдина можливість виконати необхідний обсяг відповідних робіт.

Тому слід здійснити перехід від державних машинно-технологічних станцій та комерційних машинно-технологічних формувань з високими тарифами на свої послуги до створення обслуговуючих техніко-технологічних кооперативів, збирально-транспортних та механізованих загонів в межах вуличних і селищних спілок селян. Особливістю системи управління засобами механізації при спільній частковій власності є відсутність ієрархії управління, так як рух засобів здійснюється не директивними методами, а з допомогою реальних економічних важелів. В таких умовах всі власники знаходяться в рівних правах. Економічні методи передбачають опосередкований вплив на об'єкт через орендні відносини.

Державні сільськогосподарські машинно-технологічні станції не змогли порушити монопольного становища комерційних МТС через нестаток коштів виділених на придбання технічних засобів. З цієї причини їх матеріально-технічна база знаходиться на низькому рівні. Так у 2001 році одним трактором МТС відпрацьовано в середньому по Україні лише 99 машино-днів замість 220-230 нормативних, а розцінки за роботи не поступають розцінкам комерційних підприємств. Для підвищення ефективності діяльності МТС, зниження собівартості робіт і тарифів на їх послуги необхідно доукомплектувати підприємства технікою, забезпечити енергетичні засоби шлейфом машин.

У третьому розділі “Напрями формування ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві” розглядаються теоретико-методичні принципи трансформації державної технічної політики в АПК на ринку інженерно-технічного сервісу. Багато вчених і виробників у поняття “технічна політика” як раніше, так і сьогодні вкладають лише те, що стосується виробництва технічних засобів і оснащення ними сільського господарства. Рідше його розповсюджують на проблеми агротехсервісу та машиновикористання.

Державна технічна політика АПК на ринку інженерно-технічного сервісу повинна сприяти розвитку матеріально-технічного постачання сільськогосподарського виробництва, починаючи з відновлення платоспроможності товаровиробника на селі, розвитку наукових досліджень,

розробки, конструювання і виробництва високоефективних машин і обладнання, створення повноцінного ринку техніки, удосконалення технічного сервісу і розвитку ремонтно-обслуговуючої бази та її структур, застосування ефективних форм машиновикористання. Це довготермінова стратегія розвитку тракторного і сільськогосподарського машинобудування, розробка та освоєння прогресивних технологій і забезпечення їх високої ефективності відповідними технічними засобами. Вона повинна сприяти розвитку сучасного ринку матеріально-технічних ресурсів на основі створення фірмових технічних центрів, дилерської мережі, машинно-технологічних структур, формування централізованого та регіонального маркетингу. Необхідно законодавчо затвердити обов'язкове фірмове обслуговування машин заводами-виробниками сільськогосподарської техніки протягом гарантійного періоду і всього строку служби, сприяти зміцненню матеріально-технічної бази агротехсервісних підприємств незалежно від форм власності. Держава має сприяти розробці науково-обґрунтованих ефективних форм машиновикористання у реформованих сільськогосподарських підприємствах.

Розвиток ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві повинен проходити у напрямі наближення виробника до споживача, підвищення відповідальності машинобудівників за якість, надійність та економічність своєї продукції, виробництво конкурентноспроможних машин та елементної бази. Ці вимоги реалізуються через створення регіональних торгово-технічних центрів з реалізації сільськогосподарських машин і обладнання, мережі фірмових технічних центрів з реалізації, технічного обслуговування і ремонту складної сільськогосподарської техніки, а також дилерських пунктів на базі частини агротехсервісних підприємств (рис. 2). Тобто широке застосування ринкової форми інженерно-технічного сервісу – фірмового обслуговування.

Реорганізація інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві має проходити у напрямі інтеграції економічних інтересів всіх його ланок від виробника до споживача, удосконалення системи матеріально-технічного постачання сільського господарства.

У сучасний період заводам-виробникам, щоб бути конкурентноспроможними на ринку інженерно-технічного сервісу необхідно брати на себе відповідальність протягом усього періоду експлуатації.

Найкраще ці вимоги втілюються через створення системи дилерських центрів та дилерських пунктів, які за угодами з заводами-виробниками при реалізації їх продукції здійснюють передпродажну підготовку технічних засобів, їх обслуговування у гарантійний період і здатні забезпечити їх працезданість протягом усього періоду використання. Перехід до дилерської форми обслуговування сприятиме підвищенню відповідальності виробників технічної продукції за її якість.

Україна має на сьогодні досить сприятливі умови для створення та розвитку дилерської мережі. Для створення пунктів доцільно використовувати матеріально-технічну базу агротехсервісних

підприємств як спеціалізованих, так і загального призначення. Вони можуть обслуговувати не лише окремі заводи-виробники, але перейти і до реалізації технічних засобів відразу кількох виробників. Це дасть можливість зменшити потребу в інвестиціях на створення торгово-сервісної мережі. Дилерські підприємства можуть створювати і самі заводи-виробники.

Реформування сільськогосподарських підприємств, їх реорганізація у нові структури, реструктуризація інженерно-технічної служби господарств, виділення індивідуальних товаровиробників супроводжується збільшенням технологічної потреби в технічних засобах. За цих умов великого значення набуває створення і розвиток ринку техніки, що раніше використовувалася. Недостатня технічна оснащеність сільськогосподарського виробництва і неможливість підвищення її рівня за рахунок купівлі нових машин економічно виправдовує використання техніки, що вже амортизована. Адже капітально-відновлювальний ремонт у 2-3 рази дешевший нової машини. Доцільно також відновлювати деталі, вузли і агрегати та використовувати їх для відновлення машин. При списанні тракторів 25-40 % деталей, що ідуть у металобрухт, придатні для подальшого використання і ще стільки ж можна відновити.

В той же час агротехсервісні підприємства, у тому числі і спеціалізовані, знаходяться у складному економічному стані через незавантаженість виробничих потужностей. Такі підприємства, мали б підключитися до формування ринку техніки, що раніше використовувалася.

Державі на законодавчому рівні необхідно створити правову базу для повторного використання сільськогосподарської техніки, організації купівлі-продажу, відновлення і реалізації частково зношених машин. Сільськогос-подарський товаровиробник повинен бути захищеним від придбання на вторинному ринку машин, відновлення яких виконано на неналежному рівні.

В технічному переоснащенні сільського господарства значна увага зосереджується на лізингових операціях. Лізинговий ринок України розвивається всупереч світовим тенденціям. Його практично зорієнтовано на використання бюджетних коштів. Фактично діє схема продажу технічних засобів у “розстрочку”, через лізингові компанії ВАТ “Украгролізинг” та ВАТ “Украгромашінвест”. Відсутня конкуренція на лізинговому ринку. З самого початку діяльності згадані компанії є монополістами. В стратегії розвитку лізингового ринку, що відповідав би світовим тенденціям його функціонування, доцільно зосередити зусилля на розробці таких важливих питань, як значне розширення (за рахунок заводів-виробників) його структур, урізноманітнення джерел фінансування лізингових операцій, акцентувати увагу на залученні приватного капіталу. Необхідно обґрунтувати зміни до Закону України “Про лізинг” в напрямі посилення привабливості українського лізингового ринку для всіх його учасників та удосконалення взаємовідносин між ними на паритетній основі, знизити лізингові відсотки.

Заслужують на увагу форми міжгосподарського кооперування сільськогосподарської техніки, які створюються на базі інженерно-технічних комплексів окремих господарств, державних,

приватних, акціонерних та інших агросервісних підприємств. Так, в Якимівському районі Запорізької області селянсько-фермерські господарства “Анна”, “Радуга”, “Топаз” і “ОРРН” загальною площею 2572,2 га ріллі, у тому числі 2312,2 га – орендованих земельних паїв односельчан, створили сільськогосподарський обслуговуючий кооператив “Сервіс К”. Основою діяльності кооперативу є спільне використання сільськогосподарської техніки (обробіток ґрунту, заходи по захисту рослин, збирання врожаю та ін.), її ремонт та придбання, спільне зберігання та переробка продукції, її реалізація та постачання. Його робота побудована на взаємному наданні послуг тим господарствам, які їх потребують. Це дозволяє зменшити витрати на експлуатацію машин і збільшити виручку від реалізації продукції. Це підтверджується даними, одержаними на основі побудови лінійної моделі, і дозволяє зробити висновок про доцільність створення такого кооперативу. Модель залежності обсягу отриманої виручки від витрат на ремонт та технічне обслуговування, паливно-мастильні матеріали, амортизаційних відрахувань та на оплату праці має вигляд:

$$y = 514,08 + 38,624x_1 - 26,57x_2 + 3,692x_3 + 22,39x_4, \quad (1)$$

y – обсяг отриманої виручки, грн.;

x_1 – витрати на ремонт і технічне обслуговування, грн.;

x_2 – витрати на паливно-мастильні матеріали, грн.;

x_3 – амортизаційні відрахування, грн.;

x_4 – витрати на оплату праці, грн.

Ринок інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві повинен базуватися на ринкових принципах економічних взаємовідносин між його суб'єктами. Основним є принцип дотримання однієї з найважливіших умов – забезпечення рівних економічних можливостей у взаємовідносинах виробників матеріально-технічних ресурсів, їх постачальників, агротехсервісних та машинно-технологічних обслуговуючих підприємств з споживачами цих ресурсів і послуг – виробниками сільськогосподарської продукції. Другим принципом повинна бути державна підтримка технічного і технологічного переобладнання заводів тракторного і сільськогосподарського машинобудування з метою виведення галузі на світовий рівень, досягнення конкуренто-спроможності вітчизняної техніки на ринку матеріально-технічних ресурсів, створення конкуренції між вітчизняними машинобудівельними підприємствами за споживача, обмеження діяльності монопольних структур. Третім принципом є державна підтримка сільськогосподарського товаровиробника для його економічного зміцнення, підвищення рівня платоспроможності, зміцнення матеріально-технічної бази шляхом застосування економічних і законодавчо-правових важелів, а також виділення бюджетних цільових коштів на придбання техніки і освоєння прогресивних технологій виробництва продукції.

ВИСНОВКИ

1. Під інженерно-технічним сервісом в сільському господарстві слід розуміти організоване забезпечення технічно складними машинами і обладнанням технологічних процесів, їх ремонтне обслуговування та кваліфікований інженерно-технічний менеджмент у використанні. Всі ланки сервісу забезпечують виробництво сільськогосподарської продукції і їх завдання – збільшувати обсяги виробництва та знижувати витрати живої і уречевленої праці на одиницю продукції.

2. Розвиток системи інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві супроводжувався постійним удосконаленням організації машиновикористання. Вона пройшла шлях від тракторних, тракторно-польових, тракторно-комплексних бригад, спеціалізованих механізованих ланок і загонів (у складі бригад або самостійних) до цехів механізації та організації орендних взаємовідносин між механізованими підрозділами та споживачами технічних засобів.

3. Нестабільність виробництва продукції в сільському господарстві, порушення еквівалентності обміну і зниження платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників призвели до стійкої тенденції спаду технічної оснащеності. Станом на 1.01.2002 р. порівняно з 1.01.1992 р. кількість тракторів у сільському господарстві зменшилась на 201,1 тис., зернозбиральних комбайнів – на 43,9 тис., кукурудзозбиральних – на 54,2%, бурякозбиральних машин – на 30,4%. На сьогодні відносно технологічної потреби сільське господарство забезпечене технічними засобами на 43-48%, але і їх технічна готовність становить від 49 до 76%. Порівняно з 1990 р. у 2001 р. заводами вироблено всього 3,4% тракторів, 4% плугів, 6,7% сівалок, 2% жниварок, майже зупинено виробництво машин для внесення добрив, кукурудзозбиральних комбайнів тощо.

4. Ефективна організація інженерно-технічного сервісу сільськогосподарських підприємств в умовах розвитку ринкових відносин полягає у функціонуванні ринкових організаційних структур – машинних дворів і служб з цеховою, загальногосподарською та територіальною системами управління.

5. В умовах зниження рівня технічної забезпеченості сільськогосподарських товаровиробників коло робіт, виконання яких потребує сторонньої допомоги значно розширилося, що дало поштовх до створення машинно-технологічних формувань сучасного типу. Але внаслідок комерційної спрямованості діяльності машинно-технологічних формувань та їх монополізму на ринку виробничих послуг розцінки за їх надання у 2-3 рази перевищують собівартість виконання робіт власними засобами замовників. Недостатня технічна оснащеність державних МТС позначається на низькому рівні використання машин, високій собівартості робіт та розцінок за їх виконання.

6. При реформуванні майнових відносин, реструктуризації інженерно-технічної служби господарств, адаптації сільськогосподарського виробництва до ринкової економіки, використання досвіду орендних відносин між механізованими і обслуговуваними підрозділами та споживачами

технічних засобів і послуг дозволяє зберегти цілісність матеріально-технічної бази і забезпечити механізацію виробництва сільськогосподарської продукції шляхом створення обслуговуючих техніко-технологічних кооперативів. Досвід застосування такої організаційної форми спільного машиновикористання як збирально-транспортні та механізовані загони в межах вуличних і селищних спілок селян слід застосовувати при створенні нинішніх машинно-технологічних обслуговуючих формувань.

7. Під державною технічною політикою АПК на ринку інженерно-технічного сервісу слід розуміти концентрований вираз перспективних напрямів державного сприяння розвитку матеріально-технічного забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції. Технічна політика держави щодо аграрного сектору економіки повинна виходити з пріоритету сільського господарства і бути направлена на повне забезпечення агропромислового виробництва машинами і обладнанням у працездатному стані. Вона повинна передбачати державну підтримку активізації дослідно-конструкторських робіт, технічного і технологічного переоснащення заводів тракторного і сільськогосподарського машинобудування, формування ринку техніки і послуг, організації ремонтно-технічного і машинно-технологічного обслуговування, зміцнення матеріально-технічної бази сільськогосподарських товаровиробників, організації ефективного машиновикористання, формування нормативно-правової бази для регулювання взаємовідносин на ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві.

8. Організаційно-економічний механізм формування ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві повинен діяти на основі наближення виробника до споживача, підвищення відповідальності машинобудівників за якість, надійність та економічність своєї продукції, виробництво конкурентноспроможних машин та елементної бази. Ці вимоги реалізуються через створення регіональних торгово-технічних центрів з реалізації сільськогосподарських машин і обладнання, мережі фірмових технічних центрів з реалізації, технічного обслуговування і ремонту складної сільськогосподарської техніки, а також дилерських пунктів на базі частини агротехсервісних підприємств.

9. Ринок інженерно-технічного сервісу повинен створюватись в напрямі перетворення інженерно-технічних служб сільськогосподарських підприємств в техніко-технологічні кооперативи, формування біржового ринку техніки, розширення застосування лізингу. Економічні взаємовідносини між суб'єктами господарювання на ринку інженерно-технічного сервісу повинні базуватись на забезпеченні рівних економічних можливостей в одержанні технічного сервісу; державній підтримці технічного і технологічного переобладнання заводів тракторного і сільськогосподарського машинобудування, досягнення конкурентно-спроможності вітчизняної техніки на ринку матеріально-технічних ресурсів, створення конкуренції між вітчизняними

машинобудівельними підприємствами, обмеження діяльності монопольних структур; державній підтримці сільськогосподарського товаровиробника.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Агеева И.В. Анализ работы агротехсервисных предприятий Запорожской области // Экономика и управление. – 1998. – № 3. – С. 21.
2. Агеева И.В. Возрождение машинно-технологической станции в Запорожской области // Экономика и управление. – 1999. – № 3. – С. 24.
3. Агеева І.В. Машинно-технологічні станції в Запорізькій області // Економіка АПК. – 2000. – № 5. – С. 62-63.
4. Агеева І.В. Обґрунтування форм та структур техніко-технологічного обслуговування сільського господарства. Принципи створення машинно-технологічних формувань / Формування ринку матеріальних ресурсів АПК / Білоусько Я.К., Будняк Л.М., Герун М.І., Данчук А.Г., Денисенко П.А. та ін. / За ред. Г.М.Підлісецького. – К.: Інститут аграрної економіки, 2001. – С. 293-316.
5. Агеева И.В. Пути реформирования агротехнического сервиса // Экономика и управление. – 1997. – № 2. – С. 39.
6. Агеева І.В. Реструктуризація інженерно-технічної служби аграрних підприємств // Економіка АПК. – 2001. – № 8. – С. 50-55.
7. Агеева І.В. Формування ринкових структур технічного обслуговування сільськогосподарських товаровиробників // Економіка АПК. – 2002. – № 6. – С. 42-47.
8. Агеева І.В. Організація інженерно-технічного обслуговування агропромислового комплексу // Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції “Реформування АПК України: проблеми теорії і практики. Додаток № 2 (17) до журналу “Персонал” – 2001. – № 12 (72). – С. 68-70.
9. Агеева І.В. Розвиток матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств Запорізької області // Тези доповідей міжнародної конференції “Землеробська механіка на рубежі століть”, зб. “Економічні аспекти аграрного сервісу в умовах реформування АПК”. – Мелітополь: ДОД ІАЕ УААН, 2001. – С. 56-57.

АНОТАЦІЯ

Агеєва І.В. Формування ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. – Дніпропетровський державний аграрний університет, Дніпропетровськ, 2003.

Дисертацію присвячено розробці науково-методологічних основ формування ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві. Обґрунтовано економічну суть системи інженерно-технічного сервісу сільськогосподарського виробництва та визначено її функції. Проведено аналіз сучасного стану матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. Визначено ефективні організаційні структури інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві. Виявлено організаційні форми інженерно-технічного сервісу в умовах розвитку ринкових відносин у сільському господарстві. Вказано напрями формування державної технічної політики АПК на ринку інженерно-технічного сервісу. Розроблено організаційно-економічний механізм формування ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві. Удосконалено економічні взаємовідносини між суб'єктами ринку інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві.

Ключові слова: інженерно-технічний сервіс, організаційно-економічний механізм, ринок, сільське господарство, формування.

АННОТАЦИЯ

Агеева И.В. Формирование рынка инженерно-технического сервиса в сельском хозяйстве. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 – экономика сельского хозяйства и АПК. – Днепропетровский государственный аграрный университет, Днепропетровск, 2003.

Диссертация посвящена разработке научно-методологических основ формирования рынка инженерно-технического сервиса в сельском хозяйстве. Под инженерно-техническим сервисом сельскохозяйственного производства предложено понимать систему технического обеспечения и управления эксплуатацией и обслуживанием сельскохозяйственных машин. Все стороны этой системы обеспечивают производство сельскохозяйственной продукции и их задача – увеличение объемов производства и снижение затрат живого и овеществленного труда на единицу продукции.

Выявлено, что развитие системы инженерно-технического сервиса в сельском хозяйстве сопровождалось постоянным усовершенствованием организации машиноиспользования. Определено, что нестабильность производства продукции в сельском хозяйстве, нарушение эквивалентности обмена и снижение платежеспособности сельскохозяйственных товаропроизводителей привели к устойчивой тенденции спада технической оснащённости. Эффективная организация инженерно-технического сервиса сельскохозяйственных предприятий в условиях развития рыночных отношений состоит в использовании разных организационных структур инженерно-технической службы хозяйств в зависимости от их специфики и особенностей развития: с машинным двором, с общехозяйственной системой управления, с цеховой структурой и территориальной системой управления.

В условиях снижения уровня технической обеспеченности сельскохозяйственных товаропроизводителей круг работ, выполнение которых требует посторонней помощи значительно расширился, что дало толчок к созданию машинно-технологических формирований современного типа. Но вследствие коммерческой направленности деятельности машинно-технологических формирований и их монополизма на рынке производственных услуг расценки за их предоставление в 2-3 раза превышают себестоимость выполнения работ собственными средствами заказчиков. Недостаточная техническая оснащённость государственных МТС сказывается на низком уровне использования машин, высокой себестоимости работ и расценок за их выполнение.

Установлено, что при реформировании имущественных отношений, реструктуризации инженерно-технической службы хозяйств, адаптации сельскохозяйственного производства к рыночной экономике, использование опыта арендных отношений между механизированными и обслуживающими подразделениями и потребителями технических средств и услуг позволяет сохранить целостность материально-технической базы и обеспечить механизацию производства сельскохозяйственной продукции путем создания обслуживающих технико-технологических кооперативов. Опыт применения такой организационной формы общего машиноиспользования как уборочно-транспортные и механизированные отряды следует применять при создании нынешних машинно-технологических обслуживающих формирований.

Под государственной технической политикой АПК на рынке инженерно-технического сервиса следует понимать концентрированное выражение перспективных направлений государственного содействия развитию материально-технического обеспечения производства сельскохозяйственной продукции. Техническая политика государства относительно аграрного сектора экономики должна строиться на основе приоритета сельского хозяйства и быть направлена на полное обеспечение агропромышленного производства машинами и оборудованием в рабочем состоянии. Она должна предусматривать государственную поддержку активизации опытно-конструкторских работ, технического и технологического переоснащения заводов тракторного и сельскохозяйственного

машиностроения, формирование рынка техники и услуг, организацию ремонтно-технического и машинно-технологического обслуживания, укрепление материально-технической базы сельскохозяйственных товаропроизводителей, организацию эффективного использования техники, формирование нормативно-правовой базы для регулирования взаимоотношений на рынке инженерно-технического сервиса в сельском хозяйстве.

Определено, что организационно-экономический механизм формирования рынка инженерно-технического сервиса в сельском хозяйстве должен действовать на основе приближения производителя к потребителю, повышения ответственности машиностроителей за качество, надежность и экономичность своей продукции, производство конкурентоспособных машин и элементной базы. Развитие рынка инженерно-технического сервиса должно быть направлено на сохранение целостности инженерно-технических служб сельскохозяйственных предприятий, создание на его основе технико-технологических кооперативов, формирование вторичного рынка техники, расширение применения лизинга.

Он должен базироваться на рыночных принципах экономических взаимоотношений между его субъектами: обеспечение равных экономических возможностей во взаимоотношениях; государственная поддержка технического и технологического переоборудования заводов тракторного и сельскохозяйственного машиностроения; достижение конкурентоспособности отечественной техники на рынке материально-технических ресурсов; создание конкуренции между отечественными машиностроительными предприятиями; ограничение деятельности монопольных структур; государственная поддержка сельскохозяйственного товаропроизводителя.

Ключевые слова: инженерно-технический сервис, организационно-экономический механизм, рынок, сельское хозяйство, формирование.

ANNOTATION

Ageeva I. Forming engineering service marketing in farm. – Manuscript.

Dissertation for the Candidate's of sciences (economics) by specialty 08.07.02 –Agrarian (rural) economics and agrarian-industrial complex (A1C). –Dnepropetrovsk state agricultural university. Dnepropetrovsk, 2003.

The thesis is devoted to working out of methods for forming engineering service market in farm. The economic essence of farm engineering service system was grounded and their function were determined. The analyze of present state of farm's technical maintenance was given. The effective organizational structures of engineering service in farm were determined. The organizational form of engineering service under development marketing were determined. The direction of state engineering farm policy on engineering service market were given. The organizational and economic mechanism of engineering

service marketing in farm was worked out. Economic relations of object of engineering service marketing in farm were improve.

Key words: engineering service, organizational and economic mechanism, market, agriculture, forming.

Агеєва Ірина Вікторівна

**ФОРМУВАННЯ РИНКУ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОГО СЕРВІСУ В СІЛЬСЬКОМУ
ГОСПОДАРСТВІ**

Спеціальність 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 19.11.2003 р. Формат 60x90¹/16. Папір друкарський.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.–вид. арк. 0,9. Зам. № 982. Тираж 100 прим.

Виробництво – ПНВФ “Ілля”, 69600, м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, 66.